

ВОЄННІ ДІЇ ЯК ЧИННИК НЕГАТИВНОГО ВПЛИВУ НА МОЛОДЬ

Роговська Ольга Олексіївна, старший викладач кафедри соціології та соціальної роботи ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Дніпро

ORCID: 0009-0000-1846-2850

Присухіна Тетяна Вікторівна, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Дніпро

У статті визначено поняття молоді, розглянуто різні підходи до цього терміну та проаналізовано віковий ценз віднесення осіб до молоді в Україні та інших країнах. Також досліджено вплив війни на українську молодь, зосереджено увагу на ключових аспектах цього впливу та окреслено основні проблеми, з якими вона стикається. Визначено, що війна не лише створює фізичну загрозу для життя, але й суттєво впливає на психоемоційний стан молодих людей, підвищуючи рівень тривоги, стресу та невизначеності щодо майбутнього. Проаналізовано основні чинники, такі як втрати доходу, погіршення психічного здоров'я, розрив соціальних зв'язків і вимушене переміщення, які посилюють вразливість молоді. Розкрито вплив військових подій на соціальні та економічні перспективи молоді, що ускладнює їх адаптацію до нових реалій та повернення до нормального життя. Сформульовано основні наслідки для молоді, серед яких – втрата можливостей для самореалізації, освіти та праці, а також негативний вплив на психічний добробут. Встановлено, що попри численні труднощі, молодь демонструє зростання громадської активності, волонтерської участі та патріотичних настроїв. Виокремлено також тенденції до підвищення толерантності серед молодих людей та їхнє бажання повернутися до України після вимушеного переміщення. На підставі проведеного дослідження визначено, що молодь, хоча й є найбільш вразливою групою, залишається важливим інтелектуальним і соціальним ресурсом для подальшого розвитку українського суспільства.

Ключові слова: *молодь, війна, воєнний стан, воєнні дії, соціальна робота.*

Rohovska O., Prysukhina T. Military actions as a factor of negative influence on youth

The article defines the concept of youth, examines different approaches to this term, and analyzes the age range for categorizing individuals as youth in Ukraine and other countries. It also explores the impact of the war on Ukrainian youth, focusing on key aspects of this influence and outlining the main challenges they face. It is established that the war not only poses a physical threat to life but also significantly affects the psycho-emotional state of young people, increasing levels of anxiety, stress, and uncertainty about the future. Key factors such as loss of income, deterioration of mental health, disruption of social connections, and forced displacement, which exacerbate youth vulnerability, are analyzed. The article reveals the impact of war on the social and economic prospects of youth, complicating their adaptation to new realities and their return to normal life. The main consequences for youth are identified, including the loss of opportunities for self-realization, education, and employment, as well as the negative impact on mental well-being. Despite the many difficulties, it is noted that youth show increased civic engagement, volunteer participation, and patriotic sentiments. The article also highlights trends toward greater tolerance among young people and their desire to return to Ukraine after forced displacement. Based on the research, it is concluded that youth, while being the most vulnerable group, remains an important intellectual and social resource for the further development of Ukrainian society.

Key words: *youth, war, martial law, military actions, social work.*

Постановка проблеми. Як частина суспільства, молодь підпадає під вплив важливих процесів і факторів, що формують соціальні явища. Водночас, будучи активною та творчою складовою суспільства, молодь не лише є об'єктом суспільного впливу, але й виступає суб'єктом у процесі взаємодії.

Молодь представляє собою важливу цінність для будь-якого сучасного суспільства. Як особлива соціально-демографічна група, вона є джерелом потенціалу для економічного та інноваційного розвитку будь-якої держави. З соціально-психологічної точки зору, молодь вирізняється прагненням до самореалізації та пошуком власного життєвого шляху, але при цьому стикається з численними викликами та проблемами а тому є важливим об'єктом для соціальної роботи.

В умовах війни, що розпочалася в Україні у 2014 році, а також після повномасштабного вторгнення в 2022 році, роль молоді набула ще більшої ваги. Молоде покоління, яке завжди було рушійною силою змін, тепер стало однією з ключових груп у спротиві агресії та захисті національних інтересів.

Війна змусила багатьох молодих людей взяти на себе відповідальність, долучитися до Збройних сил України, волонтерських рухів та громадянських ініціатив. Молодь продовжує шукати власний шлях самореалізації в умовах глибоких суспільних потрясінь, що охопили країну. Але і війна негативно впливає на молодь.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика молоді в Україні досліджувалася багатьма науковцями. Б. Буяк [2] аналізував молодь як особливу соціально-демографічну групу, що функціонує в умовах становлення суспільства. Ю. Грицай [4] з'ясовував сутність терміну «молодь». Соціологічні аспекти молоді як групи вивчав С. Фріс [10]. Проблеми молоді та шляхи їх вирішення в сучасній Україні аналізували Н. Корпач та Н. Філонова [5]. Особливості отримання освіти під час війни досліджувала В. Антонова [1]. Психічне здоров'я молоді в умовах воєнного стану аналізувалося Л. Котловою, І. Долінчук та І. Ілющенко [6]. Не зважаючи на таке різноманіття досліджень, питання впливу війни на нинішню молодь в Україні не можна вважати досконало вивченим.

Мета дослідження полягає в дослідженні негативного впливу воєнних дій в Україні на молодь.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання визначення терміну «молодь», а також критерії виділення її як окремої групи, включаючи вікові та інші межі, є предметом дискусій серед науковців і практиків, що займаються молодіжними проблемами. Політологи бачать молодь як інноваційний ресурс для розвитку країни, соціологи – як соціокультурну групу, психологи – як групу з характерними психофізичними особливостями процесу дорослішання. В соціальній роботі в молоді вбачають одну з категорій осіб, які потребують соціальної підтримки.

Науковці різних галузей, мабуть, погоджуються лише в тому, що молодість – це період між дитинством і дорослістю. Дитинство асоціюється з несамотійністю, неповною правовою та економічною відповідальністю, а також залежністю від старших, тоді як дорослість означає повну економічну і

політичну незалежність, повну працездатність та відповідальність. Молодь знаходиться між цими двома етапами – це вже не дитина, але ще й не повністю самостійна доросла людина.

В результаті багаторічних досліджень молоді було сформовано кілька теорій, що виникли в 1920-х – на початку 1930-х років. Найпоширенішими серед них є три підходи:

1. *Соціально-психологічний підхід*. Даний підхід розглядає молодь як носія психофізичних властивостей, властивих цьому періоду життя. Молодість визначається як певний вік із біологічними та психологічними характеристиками, що відрізняють цей віковий клас. Цю теорію розробляли вчені, такі як Г. Стенлі Хол, А. Фрейд, Е. Еріксон та інші.

2. *Субкультурний підхід*. Молодь розглядається як соціокультурна група зі своїм унікальним способом життя, культурними нормами, цінностями та поведінкою. Вчені, такі як Е. Шпрангер, М. Мід і Т. Парсонс, досліджували молодь через призму її субкультурних характеристик, але різноманіття інтерпретацій ускладнює створення єдиного визначення молодіжної субкультури.

3. *Стратифікаційний підхід*. Молодь досліджується як особлива соціально-демографічна група, обмежена віковими рамками, з характерними соціальними позиціями, статусами та ролями. Особлива увага в цій парадигмі приділяється соціальним функціям молоді та її ролі в процесах спадкоємності поколінь. У межах цього підходу виділяються дві течії: марксистська школа та концепція К. Мангейма [0, с. 200].

У вітчизняному законодавстві молоддю вважаються громадяни України, іноземці та особи без громадянства, віком від 14 до 35 років, які перебувають на території України на законних підставах [0]. Тобто в Законі України «Про основні засади молодіжної політики» [0] дотримуються саме стратифікаційного підходу, чітко визначаючи вікові межі молоді. Однак навіть щодо цих вікових підходів серед науковців відсутня єдність, як і в міжнародному та національному законодавстві інших країн (табл. 1).

Вік молоді за законодавством зарубіжних країн [0]

Країна	Вік, років	Країна	Вік, років
Австрія	14-24	Латвія	13-25
Велика Британія	13-29	Литва	14-29
Данія	15-25	Німеччина	12-27
Естонія	7-26	Польща	13-30
Ізраїль	13-18	Румунія	14-35
Іспанія	15-29	США	15-24
Італія	15-35	Франція	16-25

Дані табл. 1 засвідчують, що мінімальний вік молоді – у Естонії (з 7 років), максимальний – 3,5 років в Україні, Румунії та Італії. У 1960-х роках ООН визначила молодіжний вік у межах від 15 до 24 років. За прогнозами ООН до 2030 р. кількість молоді на Землі зросте до 7% (1,3 мільярди осіб) [0]. Але з того часу крайня межа вікового цензу молоді поступово зсувається в бік збільшення. Зокрема різні агентства ООН часто працюють із дещо різними віковими діапазонами: для USAID це 10-29, а для DFID це 10-24 роки. При цьому на відміну від багатьох інших донорських агенцій, наприклад, Danida не працює з визначенням фіксованого вікового діапазону для молоді, а узгоджується з національними або регіональними визначеннями, що застосовуються установами - партнерами в окремих країнах.

У дослідженні «Соціологія молоді» англійський науковець Саймон Фрис запропонував свій підхід до визначення поняття «молодь», розглядаючи молодість як процес переходу від дитинства до зрілості. Основними змінами, що характеризують цей перехід, він вважає рух від залежності до незалежності та від безвідповідальності до відповідальності. Згідно з його думкою, вікові межі молоді мають становити від 11 до 30 років [0, с. 47]. Ю. Грицай вважає, що при визначенні верхньої вікової межі для категорії молоді слід враховувати такі фактори, як рівень освіти та кваліфікації, початок професійної діяльності, фінансова самостійність, а також зміна сімейного стану через укладення шлюбу і/або народження дитини [0, с. 134]. Однак варто зауважити, що такі події мають індивідуальний характер у житті кожної людини.

Молодіжна політика USAID (2012) передбачає поділ молоді на декілька категорій:

- рання юність (10-14 років) є перехідним періодом від дитинства та включає початок статевого дозрівання;
- юність (15-19 років) часто є критичним віком у плані завершення освіти та входження на ринок праці;
- молоде доросле життя (20-24 роки) – це період, коли молоді люди зазвичай починають самостійно жити, відокремлюючись від батьків, що робить важливими питання самозабезпечення та фінансової незалежності;
- перехід у доросле життя (25-29 років) характеризується створенням сім'ї та вихованням дітей;
- дорослість (30+ років) є фазою, коли також важливими стають збільшена громадянська активність, доступ до землі, власності та можливостей отримання доходу [0].

Поділ на подібні групи може суттєво відрізнятись в різних науковців та в законодавстві держав, але в цілому можна зробити висновок про те, що «молодь – це етап життя, який не є чітко визначеним або лінійним». Додатково ускладнює картину те, що молодь у межах одного вікового сегмента є гетерогенною групою, яку характеризують низка соціально-економічних дихотомій – міські / сільські, освічені / неосвічені, працевлаштовані / непрацевлаштовані – всі ці фактори впливають на здатність молодих людей брати участь у розвитку та прийнятті рішень і отримувати від цього користь.

У багатьох країнах молодь часто стикається з обмеженнями, пов'язаними з традиціями або соціокультурними бар'єрами. Важливо розуміти складний набір різних факторів, які визначають так званий соціальний вік людини. Географічне та етнічне походження, гендер і сімейна ситуація, рівень освіти та доступ до соціальних і медичних послуг, знання прав, фінансова незалежність, а також складні соціальні ієрархії та сімейні структури відіграють визначальну роль у тому, чи вважається людина молодою [0, с. 30]. Отже, молодість часто визначається не лише фізичним віком, але й рівнем

незалежності/залежності, продуктивності, наявності фінансових або сімейних обов'язків (шлюб і діти), а також місцем особи у сімейній ієрархії та родовій лінії.

На думку Б. Буяка охарактеризувати молодь можна як особливу соціально-демографічну групу, що перебуває в перехідному етапі від дитячої несамостійності та неповної відповідальності за свої вчинки до дорослості, коли відбувається самовизначення в суспільстві та досягнення економічної незалежності. У період молодості людина переходить від ролі об'єкта державної політики до стану повноправного суб'єкта суспільного життя, активно беручи участь у соціальних процесах [0, с. 208].

Вважаємо, що визначення поняття «молодь» має базуватися на психофізичних, економічних і соціальних критеріях. Молодь є найбільш динамічною частиною суспільства, яка перебуває в стадії фізичного та духовного становлення. Саме останнє і визначає низку проблем, які пов'язані зі становленням молоді.

Молоде покоління формується під безпосереднім впливом соціально-економічних, культурних, історичних, демографічних та географічних чинників, які відрізняють його від попередніх поколінь. Однак у будь-якому суспільстві молодь залишається головним носієм інтелектуального та фізичного потенціалу свого народу, водночас залишаючись найбільш вразливою і незахищеною категорією населення.

Швидкі та непередбачувані зміни, інтеграційні та глобалізаційні процеси, а також складні соціально-економічні та політичні перетворення в сучасному українському суспільстві призвели до загострення низки молодіжних проблем. Ці проблеми полягають у суперечностях як серед самих молодих людей, так і між молоддю та іншими соціальними групами й поколіннями. У пошуках свого місця та призначення в таких умовах існує значна небезпека стати жертвою кардинальних соціальних змін.

На думку Н. Корпач та Н. Філонової серед основних соціальних проблем, які українська молодь вважає найбільш важливими, можна виділити інтернет-

залежність, захворювання, безробіття, втрату моральних цінностей, нестачу національно-патріотичного виховання та фінансові труднощі [0, с. 128].

Попри виклики, з якими постійно стикається молодь, сучасне суспільство до 2014 р. пропонувало значно більше можливостей для самостійного вибору життєвого шляху, стилю життя та системи цінностей. Одночасно з цим зростала індивідуальна відповідальність за власний вибір, потреба в самопізнанні та самоутвердженні. Ця ситуація вимагала розробки та вдосконалення шляхів стабілізації соціальних процесів, спрямованих на відновлення інтелектуального та трудового потенціалу суспільства. Але ситуація в Україні змінилася в 2014 р., коли розпочалася агресія на південний схід України з сторони росії, а також було окуповано Крим та особливо змінилася після 2022 р. – коли розпочалася повномасштабна агресія зі сторони росії.

Війна викликає суттєві зміни у повсякденному житті, що включає примусове переміщення, руйнування звичних соціальних мереж та постійні загрози для життя, що призводить до значного спектру негативних наслідків. За даними Звіту «Вплив війни на молодь в Україні» загалом, 82% молодих людей повідомляють про втрати через війну. Можна припустити, що 18% респондентів, які не згадали про втрати, можливо, або не усвідомлюють їх, або вважають свої втрати менш значними в порівнянні з іншими. Однак стресові та економічні чинники, ймовірно, вплинули на всіх у тій чи іншій мірі [0].

Молодь, яка безпосередньо стикаються з жорстокою реальністю війни, зазвичай відчуває підвищений рівень тривоги, стресу та психоемоційного виснаження, що негативно впливає на їхню загальну задоволеність життям. Часто спостерігаються також симптоми посттравматичного стресового розладу (ПТСР), депресії та інших психічних розладів.

Результати досліджень Л. О. Котлової підтверджують, що військові події значною мірою вплинули на життя молоді, оскільки найбільш тривожними ситуаціями для них є саме ті, що пов'язані з війною – 39% опитаних назвали це головним джерелом тривоги. Високий рівень тривожності (28%) також

пов'язаний з подіями шкільного життя, що є характерним для раннього юнацького віку, і це впливає на їхнє навчання. Крім того, тривожність молоді виникає через невизначеність щодо майбутнього та труднощі у взаєминах із соціумом, зокрема з родиною та однолітками. Страх втрати близьких посилює бажання проводити більше часу з сім'єю та друзями, що часто призводить до переоцінки цінностей: деякі молоді люди зазначають, що їхні стосунки стали більш значущими та міцними. Юнаки підкреслюють, що їхні негативні переживання, такі як смуток і страхи, переважно пов'язані з війною. Багато хто з підлітків зазначає, що ситуація в країні заважає їм відчувати себе щасливими, оскільки в багатьох рідні перебувають у зоні активних бойових дій, а деякі особисто стали свідками або учасниками руйнувань і атак. Це, безсумнівно, є травматичним досвідом для молодого покоління. Психічні стани підлітків залишаються нестабільними та чутливими до впливу зовнішніх обставин [0, с. 68].

Переміщення, як вимушене, так і добровільне, супроводжується почуттям глибокої втрати – втрати домівки, роботи, звичного ритму життя та навіть рідних місць. Водночас це породжує сильне почуття незахищеності та невпевненості в майбутньому, оскільки людям доводиться адаптуватися до нового середовища, часто без достатньої підтримки або ресурсів для цього.

Руйнування соціальних мереж, зокрема сімейних, дружніх та громадських зв'язків, додає ще більше емоційного тиску. Втрата звичного кола підтримки у вигляді близьких людей, колег, сусідів чи членів спільнот значно послаблює почуття безпеки та стабільності. Це може призводити до ізоляції, почуття самотності та безпорадності, що ще більше поглиблює емоційний та психологічний тягар.

За даними Звіту «Вплив війни на молодь в Україні» серед найпоширеніших втрат від війни молодь відзначає зниження або втрату доходу (36%) та погіршення психічного здоров'я (28%). Також 18% респондентів повідомили про розрив стосунків і стільки ж – про розлуку з родиною. Ще 16% вказали на переміщення в інші населені пункти України

(особисто або членами їхніх сімей), 14% – на втрату друзів або родичів, 6% – на пошкодження житла, і така ж частка – на отримання травм через воєнні дії (особисто або членами сім'ї) [0]. За результатами іншого дослідження, яке стосувалося підлітків майже 40% молоді через війну відчуває страх за своє життя та здоров'я, а також за життя близьких. Багато хто висловлює занепокоєння щодо невизначеності майбутнього, вимушених переїздів до інших міст і країн, перебоїв з електроенергією та нестабільного зв'язку (дослідження проводилося на початку лютого 2022 року, коли відключення електрики були частими). Вибухи, сирени, повітряні тривоги та обмеження комендантської години також спричиняють значний негативний вплив на психологічний стан молоді [0].

Крім того, війна впливає на здатність молоді брати участь у соціальних та економічних процесах, що ускладнює повернення до звичного способу життя. Порушення доступу до освіти, роботи та медичних послуг ще більше погіршує ситуацію, ускладнюючи процес адаптації та відновлення нормальної життєдіяльності. У таких умовах особливо важливою стає наявність структур підтримки, зокрема психологічної, соціальної та економічної допомоги, які можуть допомогти зменшити тиск і сприяти поверненню до відносно нормального життя. Одна за даними нашого дослідження молодь хоч і має інформацію про дію різноманітних національних програм підтримки молоді, проте переважно не користуються ними.

У результаті, війна стає джерелом довготривалих проблем, які впливають не лише на безпосереднє фізичне виживання, але й на загальний психологічний та соціальний добробут людей, особливо тих, хто зазнав значних втрат і змушений адаптуватися до нових реалій.

Водночас попри значні втрати, спричинені війною, спостерігається і кілька позитивних тенденцій серед молоді, які сприяють зміцненню стабільності українського суспільства:

1. Зростання громадської активності. Частка молоді, що займається волонтерством, збільшилася з 20% до 42%. Якщо в 2021 році лише 6% вперше

долучилися до волонтерської діяльності протягом останніх 12 місяців, то в 2022 році таких уже було 30%. Також значно зросла кількість молодих людей, які ставлять за мету бути корисними своїй країні: з 6% у попередньому опитуванні до 37% цього року [0]. Це підтверджується і даними нашого дослідження, яке було проведене в 2024 р. за результатами якого переважна більшість опитаних вважають, що саме волонтерські проєкти є найкориснішими для молоді (80%).

2. Зростання кількості тих, хто не планує покидати Україну. Частка молоді, яка не бажає виїжджати за кордон, зросла з 49% у 2021 році до 66%. Це може бути результатом зростання патріотичних настроїв і соціальної згуртованості, а також виїзду частини молоді за кордон, в той час як ті, хто не планував виїжджати, залишилися або повернулися до України.

3. Бажання повернутися в Україну серед молоді за кордоном. 76% молодих людей, які виїхали через війну, планують повернутися додому. Зокрема, 64% хочуть повернутися до свого рідного населеного пункту, і лише 2% планують оселитися в іншому місці (решта ще не визначилися). Важливо зазначити, що 57% молоді за кордоном вважають своїм життєвим пріоритетом бути корисними Україні.

4. Єдність у баченні майбутнього України. Молодь одноголосно підтримує територіальну цілісність України. 86% респондентів вважають неприйнятним варіант, за якого Україна претендує лише на території, підконтрольні їй на цей момент, а 71% відкидають мирний план, який передбачає контроль України станом на 23 лютого 2022 року. Також зросла підтримка вступу до НАТО (з 59% до 80%) та ЄС (з 57% до 85%) порівняно з 2021 роком [0]. За результатами іншого дослідження під час війни у молоді зросла впевненість у собі та країні. Хоча війна є основним джерелом тривоги для підлітків, і 87% не мають чіткого уявлення, як планувати своє життя на довгострокову перспективу, 93% молоді вірять у власні сили та переконані, що докладають зусиль для самореалізації. Вражає те, що навіть у часи повної

нестабільності майже 70% знають, ким хочуть бути в майбутньому, а 23% знайшли свою справу саме під час повномасштабної війни [0].

5. Зростання толерантності до вразливих груп. Частка молоді, яка не бажає жити поруч із ромами, знизилася з 44% до 35%, а з ЛГБТІК+ – з 31% до 28% [0].

Такі дані свідчать як про те, що молодь є вразливою категорією, яка потребує цілеспрямованої соціальної роботи в умовах воєнного стану, так і те, що саме молодь є важливим ресурсом для посилення цієї роботи при надання послуг особам, які потрапили в складні життєві обставини.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Війна вплинула на українську молодь значно глибше, ніж пандемія коронавірусу чи інші чинники, спричинивши не лише фізичні та матеріальні втрати, але й серйозні психологічні травми. Молодь стикається з постійною загрозою для життя, втратами близьких, вимушеним переміщенням і руйнуванням своїх домівок. Це прискорило їхнє дорослішання, змусило брати на себе відповідальність і активніше долучатися до громадянських ініціатив. Однак війна також порушила процеси освіти, соціалізації та самореалізації, створивши значні виклики, з якими молоді українці змушені боротися на тлі відновлення країни. Перспективи подальших досліджень можуть бути пов'язані з вивченням та аналізом стану соціальної роботи з молоддю в умовах воєнного стану в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонова В. А. Отримання освіти під час війни: проблеми та перспектив. *Освітній процес в умовах війни та у повоєнний період: виклики, правила, перспективи* : матеріали всеукраїнського науковопедагогічного підвищення кваліфікації, 4 березня – 14 квітня 2024 року. Львів - Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 29-32.

2. Буяк Б. Молодь як особлива соціально-демографічна група в умовах становлення соціально-правової держави та громадянського суспільства. *Наукові записки*. 2018. Вип. 36. С. 198-209.

3. Волосевич І., Когут І., Жерьобкіна Т. & Назаренко Ю. Вплив війни на молодь в Україні. URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Molodizhna_polityka/2023/Socdoslidjenja/Vpliv%20війни%20на%20молодь%20в%20Україні.2023.pdf (Дата звернення 11.10.2024).
4. Грицай Ю. В. Складові, що визначають сутність поняття «молодь»: сучасні підходи. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. №15. С. 132-135.
5. Корпач Н., Філонова Н. Проблеми молоді та шляхи їх вирішення в сучасній Україні. *Педагогічний часопис Волині*. 2017. №2. С. 125-130.
6. Котлова Л. О., Долінчук І. О., Ілющенко І. О. Психічне здоров'я молоді в умовах воєнного стану. *Габітус*. 2023. №53. С. 63-69.
7. Молодіжна політика у різних країнах світу. URL: <https://auyc.org.ua/blog/molodizhna-polityka-u-riznykh-krainakh-svitu/> (Дата звернення 11.10.2024).
8. Підлітки та їх життя під час війни. URL: <https://dobrodiy.club/wp-content/uploads/2023/03/doslidzhennya-pidlitky-ta-yihnye-zhyttya-pid-chas-vijny-nastroyi-czinnosti-majbutnye.pdf> (Дата звернення 11.10.2024).
9. Про основні засади молодіжної політики: Закон України від 27.04.2021 р. №1414-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (Дата звернення 11.10.2024).
10. Frith S. *The Sociology of Youth*. London : Open University Press, 1984. 381 p.
11. Youth. URL: <https://www.un.org/en/global-issues/youth> (Дата звернення 11.10.2024).
12. Youthhood - A Period of Personal and Social Development. URL: <https://amg.um.dk/tools/youth-in-development/youthhood-a-period-of-personal-and-social-development> (Дата звернення 11.10.2024).

REFERENCES

1. Antonova, V. A. (2024). Otrymannia osvity pid chas viiny: problemy ta

perspektyv [Getting education during the war: problems and prospects]. *Osvitnii protses v umovakh viiny ta u poviennyi period: vyklyky, pravyla, perspektyvy* : materialy vseukrainskoho naukovopedahohichnoho pidvyshchennia kvalifikatsii, 4 bereznia – 14 kvitnia 2024 roku. Lviv - Torun : Liha-Pres, 29-32 [in Ukrainian].

2. Buiak, B. (2018). Molod yak osoblyva sotsialno-demohrafichna hrupa v umovakh stanovlennia sotsialno-pravovoi derzhavy ta hromadianskoho suspilstva [Youth as a special socio-demographic group in the conditions of the formation of the socio-legal state and civil society]. *Naukovi zapysky*, 36, 198-209. [in Ukrainian].

3. Volosevych, I., Kohut, I., Zherobkina, T. & Nazarenko, Y. (2023). Vplyv viiny na molod v Ukraini [Impact of war on youth in Ukraine]. Retrieved from: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Molodizhna_polityka/2023/Socdoslidjenja/Vplyv%20viiny%20na%20molod%20v%20Ukraini.2023.pdf [in Ukrainian].

4. Hrytsai, Y. V. (2015). Skladovi, shcho vyznachaiut sutnist poniattia «molod»: suchasni pidkhody [Components that determine the essence of the concept of "youth": modern approaches]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*, 15, 132-135 [in Ukrainian].

5. Korpach, N. & Filonova, N. (2017). Problemy molodi ta shliakhy yikh vyrishennia v suchasni Ukraini [Youth problems and ways to solve them in modern Ukraine]. *Pedahohichnyi chasopys Volyni*, 2, 125-130. [in Ukrainian].

6. Kotlova, L. O., Dolinchuk, I. O. & Iliushchenko, I. O. (2023). Psykhichne zdorovia molodi v umovakh voiennoho stanu [Mental health of youth in the conditions of martial law]. *Habitus*, 53, 63-69. [in Ukrainian].

7. Molodizhna polityka u riznykh krainakh svitu (2024) [Youth policy in different countries of the world]. Retrieved from: <https://auyc.org.ua/blog/molodizhna-polityka-u-riznykh-krainakh-svitu/> [in Ukrainian].

8. Pidlitky ta yikh zhyttia pid chas viiny (2024) [Teenagers and their life during the war]. Retrieved from: <https://dobrodiy.club/wp-content/uploads/2023/03/doslidzhennya-pidlitky-ta-yihnye-zhyttya-pid-chas-vijny-nastroyi-czinnosti-majbutnye.pdf> [in Ukrainian].

9. On the main principles of youth policy (2021) [On the main principles of youth policy]: Law of Ukraine dated April 27, 2021 No. 1414-IX. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> [in Ukrainian].

10. Frith, S. (1984). The Sociology of Youth. London : Open University Press.

11. Youth (2024). Retrieved from: URL: <https://www.un.org/en/global-issues/youth>

12. Youthhood – A Period of Personal and Social Development (2024) . Retrieved from: <https://amg.um.dk/tools/youth-in-development/youthhood-a-period-of-personal-and-social-development>